

відкладених яєць з'являється більше потомства.

Останнім часом на прибудинкових територіях та в парках збільшало кліщів. Паразитів стало більше в Тернополі через глобальне потепління.

Таким чином, Тернопіль входить у перехідний період глобального потепління. Тому, жителі міста і мають зараз можливість спостерігати повністю нові погодні умови – це постійні тропічні зливи, буревії, підвищення температури повітря.

За прогнозами на найближче майбутнє, багато ризиків у місті, що пов'язані з кліматичними факторами, будуть посилюватися, проте якщо розробити конкретний план заходів з адаптації міста (з урахуванням особливостей міста та очікуваних кліматичних змін) та ретельно реалізовувати його, то негативні наслідки можна пом'якшити та мінімізувати. Це вимагає врахування результатів оцінювання вразливості міста до ймовірних наслідків зміни клімату під час підготовки Генерального плану розвитку міста та своєчасного його корегування.

Список використаних джерел:

1. *Наслідки зміни клімату: Україна. Національна метеорологічна служба Великої Британії. FitzRoy Road Exeter Devon UK EX1 3PB. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kirsty.lewis@metoffice.gov.uk>.*
2. Шевченко О.Г. *Оцінка вразливості до зміни клімату: Україна / О.Г. Шевченко. – К. : Вид-во "Дністер", 2014. – 63*

Гулик С.В.

к.г.н., викл. кафедри географії та методики її навчання

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕНЬ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Серед нових напрямів розвитку ландшафтознавства на теренах Західного Поділля та й в Україні загалом, започаткованих у другій половині ХХ ст. – меліоративне ландшафтознавство, геофізика ландшафтів, геохімія ландшафтів, ландшафтна екологія та інших, на початку ХХІ ст. найбільш активно розвивається антропогенне ландшафтознавство. Антропогенне ландшафтознавство в Україні завершило перший етап свого розвитку, результатом якого є не лише відомі теоретичні напрацювання [1, 2, 3, 4, 6] і детальне пізнання окремих класів антропогенних ландшафтів [3, 7, 8], але й формування нових перспективних напрямів їх досліджень. Це значно вищий рівень, другий етап пізнання антропогенних ландшафтів України, основний розвиток якого припадає на першу половину ХХІ ст. Серед нових і перспективних напрямів досліджень антропогенних ландшафтів в Україні виокремлюються такі:

– дослідження парадинамічних і парагенетичних взаємозв'язків між ландшафтними комплексами як натуральних, так і уже виділених й частково пізнаних класів антропогенних ландшафтів, зокрема – селитебних і промислових, селитебних і дорожніх, сільськогосподарських й лісових антропогенних, сільськогосподарських й дорожніх, тафальних і селитебних та інших. Динаміка ландшафтів – один з найменш опрацьованих розділів ландшафтознавства. Ще менше публікацій з динаміки антропогенних ландшафтів;

– пізнання процесів взаємодії ландшафтно-інженерних та ландшафтно-техногенних систем з довкіллям, особливо у просторово-часовому аспекті. Часто упродовж життя лише одного покоління людей ландшафтно-інженерні системи зароджувались, активно функціонували й занепадали. Вивчення «досвіду» їх впливу на довкілля допоможе уникнути низки екологічних проблем у майбутньому;

– дослідження вертикальної та висотної диференціації антропогенних ландшафтів і зумовлених ними динамічних процесів. Особливо це стосується селитебних і промислових ландшафтів, де продовжує активно формуватися двоюрсна (підземна і наземна) структура унікальних ландшафтних комплексів, котрі, як не дивно, мають цікаве майбутнє. Висотна диференціація гірських ландшафтів дослідження значно краще ніж рівнинних;

– дослідження розвитку та функціонування мікросередкових процесів у структурі антропогенних ландшафтів. Сучасне ландшафтно-і екологічно дестабілізоване середовище характеризується аномально швидкими змінами структурної організації геокомпонентів і ландшафтних комплексів та взаємозв'язків між ними. В таких умовах активно розвиваються мікросередкові процеси – прояв нових ландшафтних, екологічних, енергетичних, речовинних та інших зв'язків, що формуються в навколишньому середовищі. Їх вивчення є перспективним. З одного боку – мікросередкові процеси розкривають причини й механізм плинних тенденцій трансформації на локальному рівні та можливу перспективу їх регіоналізації, а з іншого – враховуючи їх індикаторне значення, відкривається шлях до управління станом природного середовища і можливість попередження виникнення небажаних або агресивних процесів та явищ на ранніх стадіях їх розвитку [9];

– пізнання специфіки похідних процесів в антропогенних ландшафтах. Насамперед це стосується промислових (особливо гірничо-промислових) та селитебних ландшафтів. За минулі 50–60 років активний розвиток похідних процесів спостерігається в усіх класах антропогенних ландшафтів й в усіх регіонах України. Від інших, вони відрізняються тим, що у більшості випадків похідні процеси є передбачуваними. Райони їх майбутнього розвитку відомі, а значить прояв небажаних похідних процесів можна прогнозувати, що робить їх

дослідження перспективними;

– дослідження симетрії й асиметрії ландшафтів та пов'язаних з цими явищами їх розвитку. У перспективі саме через дослідження симетрії й асиметрії ландшафтних комплексів можна буде вирішити низку проблем пов'язаних з раціональним природокористуванням у межах височин, передгірських й гірських територій. Явищу симетрії й асиметрії в природі більше уваги приділяють математики, фізики, біологи. Географи й ландшафтознавці лише починають вивчати окремі особливості ландшафтних комплексів, що зумовлені їх симетрією й асиметрією;

– виокремлення і дослідження унікальних та оригінальних антропогенних об'єктів й територій. Тривалий період формування антропогенних ландшафтів, їх різноманіття й своєрідність призвели до виокремлення в структурі антропогенних ландшафтів не лише оригінальних, але й унікальних територій та об'єктів, частина з яких уже зараз є складовими національної спадщини;

– дослідження можливостей і доказ необхідності використання ландшафтного дизайну у процесі розробки проектів розбудови, перебудови і подальшого раціонального використання сучасних, переважно антропогенних, ландшафтів України. Кожний проект реконструкції антропогенного ландшафту має завершуватися їх дизайнерським оформленням, яке необхідно максимально наблизити до кращих зразків регіонального ландшафту де буде реалізовано проект.

Виокремлені перспективні напрями дослідження антропогенних ландшафтів дадуть можливість реально планувати й обґрунтовувати перспективи розвитку ландшафтів майбутнього будь-якого регіону, зокрема й України. При цьому необхідно пам'ятати, що повна заміна натуральної природи антропогенною, натуральних ландшафтів антропогенними не лише не забезпечить збалансованого розвитку регіону чи країни, але й значно прискорить їх руйнацію. Нормального розвитку можна досягти лише внаслідок збалансованого поєднання в наявній або новій структурі ландшафтів регіону, а потім і в ландшафтній сфері Землі, досконалих у соціально-екологічному аспекті культурних і натуральних ландшафтів, які найбільш надійно гарантують стабільність довкілля за рахунок гомеостазу біосфери.

Список використаних джерел:

- 1 Воловик, В.М. Етнокультурні ландшафти містечок Поділля / В.М. Воловик. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 270 с.
- 2 Гудзевич, А.В. Просторово-часова організація сучасних ландшафтів: теорія і практика / А.В.Гудзевич. – Вінниця : ВІНДРУК, 2012. – 434 с.
- 3 Денисик, Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г.І.Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 292 с.
- 4 Денисик, Г.І. Лісополе України / Г.І.Денисик. – Вінниця : Тезис, 2001. – 284 с.

- 5 Денисик, Г.І. «Золота середина» у природничо-географічних дослідженнях / Г.І.Денисик // Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: географія. – 2011. – Вип. 23. – С. 3–10.
- 6 Мильков, Ф.Н. Человек и ландшафты / Ф.Н.Мильков. – М. : Мысль, 1973. – 222 с.
- 7 Антропогенні ландшафти Поділля [За ред. Г.І. Денисика]. – Вінниця : Едельвейс і К, 2005–2018.
- 8 Антропогенні ландшафти Правобережної України [За ред. Г.І. Денисика]. – Вінниця : «Едельвейс і К», 2012–2020. 18
- 9 Похідні процеси і явища в антропогенних ландшафтах [За ред. Г.І. Денисика]. – Вінниця : Вінницька обласна друкарня, 2010–2020.

Заблоцький Б.В.

к.г.н., доц. кафедри географії та методики її навчання

САДІВНИЦТВО В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Садівництво у Тернопільській області завжди було важливою галуззю сільськогосподарського виробництва, яка забезпечувала населення незамінними вітамінними продуктами харчування, а переробні підприємства – сировиною.

Природно-кліматичні умови і ґрунтові ресурси області (крім територій із чорноземно-карбонатними і лучно-чорноземними ґрунтами) є сприятливими для вирощування плодово-ягідних насаджень, одержання високих врожаїв та дозволяють отримувати якісні продукти в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. На жаль, ці переваги ефективного ведення садівництва використовується поки що незадовільно.

Сьогодні у Тернопільській області зовсім невисокий рівень концентрації садівництва. На 100 га орних земель припадає всього 0,82 га садів. За останню чверть століття, внаслідок трансформації централізовано-планової системи до ринкової за недосконалого механізму приватизації багаторічних насаджень, у садівництві Тернопільщини склалися явно виражені негативні тенденції: різко скорочуються площі насаджень, до критичного рівня знизилися темпи їх відтворення.

Через низьку рентабельність садівництва та відсутність фінансових ресурсів на відтворення насаджень, впродовж 1990-2017рр., площа плодоягідних культур у всіх категоріях господарств скоротилася на 60,3 %. Від найвищого значення показника площі плодкових і ягідних насаджень у всіх категоріях господарств у 1990р. – 16,9 тис. га., внаслідок систематичного скорочення відбулося зниження мінімального показника у 2011р. – 6,6 тис.га. Після незначного збільшення, у